

Våra svenska rovdjur

Varg Lodjur Björn Järv Kungsörn

djurskyddet
SVERIGE

Att leva med rovdjur

Rovdjuren väcker starka känslor och bidrar till många konflikter. Rovdjuren är också ständigt aktuella i politiken där beslut tas på hur många de får vara och hur problem med samexistens ska lösas. Vi tror att stor kunskap är nyckeln i en balanserad debatt och har därför tagit fram denna folder för att öka acceptansen för våra rovdjur.

Djurskyddet Sverige ser rovdjuren som en positiv och självklar del i vår natur. Vi vill ha stopp på licensjakten på varg och jakten med fälla på lo. Vi vill också ha tuffare tag mot den illegala jakten och att rovdjur inte ska betraktas som konkurrenter om vilda bytesdjur, utan att de istället får företräde eftersom de är helt beroende av födan för sin överlevnad.

Åsa Hagelstedt
Generalsekreterare
Djurskyddet Sverige

Åsa hälsar på Kolmårdens vargar

Varg

Antal i Sverige: Cirka 250.

Riksdagens etappmål: 20 för yngningar per år vilket motsvarar cirka 200 individer.

Finns i dag: I mellersta Sverige med tätast koncentration i Värmland, Dalarna, Örebro, Gävleborgs, Västmanlands och delar av Västra Götalands län.

Huvudsaklig föda: Älg är det viktigaste bytesdjuret. Äter även rådjur, bäver, grävling, ren och diverse mindre däggdjur. De vargar som dyker upp i renbetesområdet tar ofta renar.

Vargen kom till våra trakter för cirka 10 000 år sedan. Sedan kom människan och så småningom, tämjdes den första vargen. I Sverige fanns länge en skyldighet att jaga varg. När den fridlystes 1966 fanns det troligen färre än tio djur kvar. Efter en trevande start under 1980-talet har vargen i Skandinavien börjat återta sina gamla jaktmarker. Ett stort bakslag för vargen var när riksdagen i januari 2010 tillät licensjakt på arten. Djurskyddet Sverige och flera andra organisationer anmälde licensjakten till EU-kommisionen. Som en följd av detta stoppas licensjakten under 2012 och istället har regeringen öppnat upp för en utökad skyddsjakt.

Livslånga äktenskap

Hanen och honan lever i livslånga äktenskap. De är i regel monogama och trogna livet ut. De tar väl hand om sin familj. Vargflorens ledare kallas ofta alfahane och alfahona. Det är också alfadjuret som brukar få valpar. Vargen blir könsmogen när den är 22 månader och kan alltså få valpar vid två års ålder. En valpkull består vanligen av tre till sex vargar.

Hög dödlighet

Dödligheten är hög hos vargarna. Under perioden 1999-2006 låg den på 33 procent i Sverige. Illegal jakt var före införandet av licensjakt den största enskilda dödsorsaken och svarade då för ungefär hälften av den totala dödligheten, enligt forskarna i det skandinaviska forskningsprojektet Skandulv.

Sociala och läroaktiga

Vargar är sociala och läroaktiga. Viktig kunskap sprids fort inom floren och det gäller även jaktbeteendet. I ett revir kan vargarna vara utpräglade älgjägare, i ett annat mer inriktade på rådjur, vissa får smak på tamdjur, andra lämnar dem i fred.

Med vargens återkomst är också en saknad näringskedja återupprättad i skogen. På nytt finns det kadaver året om, till glädje för en lång rad asätare. När dessa tagit sitt tar insekterna vid. Där det finns insekter finns det insektsätare som till exempel ladusvalor och sädesärlor.

Hårt inavlad

Den skandinaviska vargstammen, som grundades av bara tre individer, är hårt inavlad med bland annat minskade kullstorlekar som följd. Den behöver tillskott av nya individer österifrån. Den behöver också bli större för att minska risken för utdöende av genetiska skäl. Forskarna är oeniga om hur många nya östliga vargar som behövs. På ena sidan står bland annat forskarna inom Skandulv. De anser att stammen kan ligga på dagens nivå förutsatt att den får tillskott av två nya vargar under fem år. På andra sidan står forskare vid Stockholms och Uppsala universitet som anser att situationen är akut. Även om den skandinaviska vargstammen har kontakt med östliga vargar krävs enligt dem minst 500 vargar för bevarande på 10-50 års sikt. För långsiktigt bevarande går den kritiska gränsen mellan 1 500 och 5 000 individer.

Är vargen farlig?

I Sverige får vi gå tillbaka till 1821 för att finna fall där människor dödade av varg. Det handlade om en varg som växt upp hos människor. Vargangrepp mot människor är mycket ovanliga även i andra länder. När det inträffar är vargen mestadels smittad av rabies. Alla vargforskare har erfarenhet av att vargen flyr människan.

Lodjur

Antal i Sverige: Cirka 1 200-1 400.

Riksdagens mål: Minst 250 föryngringar per år eller cirka 1 200 individer.

Finns i dag: Från södra Svealand och norrut. Enstaka föryngringar lokalt i Götaland.

Huvudsaklig föda: Rådjur, men även hare och skogsfågel. Inom renskötselområdet huvudsakligen ren.

Vid förra sekelskiftet fanns det nästan inga lodjur kvar i Sverige. Under en period av fridlysning 1927-1942 återhämtade sig stammen och vid 1980-talets början fanns det lodjur i nästan hela landet. När antalet återigen minskade blev lodjuret åter fridlyst i hela landet 1991. Alltför hård jakt i kombination med rävskaab är troligen orsak till nedgången. Trots att lodjuret fortfarande är fridlyst skjuts hundratals djur årligen under licensjakt.

Skygga och ensamma

Lodjur är skygga, ensamlevande skogsdjur som trivs särskilt bra i bergig och brant terräng. De håller revir, områden som de försvarar, mot andra lodjur. Parningstiden är i mars-april. I maj-juni föder honan en till fyra ungar som hon ensam tar ansvar för. Ungarna följer sin mamma i nästan ett år. Av henne lär de sig bland annat att jaga och döda byten. När ungarerna är knappt två år blir de könsmogna.

Hög dödlighet

Dödligheten är hög hos de unga djur som vandrar ut för att etablera sig. Drygt var tredje hane dör under sitt andra levnadsår. Naturliga dödsorsaker som svält och skabb är vanliga men det är trafik, legal och illegal jakt som dominerar. Bara en av sju födda hanar uppnår tre års ålder. Hos honorna är det en av fyra. Hos de vuxna djuren dominerar legal jakt som dödsorsak, med illegal jakt på andra plats.

Den illegala jakten har sin topp vid olika tider i norr och söder. I norr sammanfaller den med goda snöskoterförhållanden (februari-maj) och i söder med jaktsäsongen (augusti-december). Utan illegal jakt skulle lodjurstammens tillväxt i renskötselområdet ha varit 20 procent per år. I stället är den fyra. Utanför renskötselområdet är motsvarande siffror 28 respektive 11 procent per år.

Lodjuret är specialist på rådjur, vilket är källan till konflikten med en del jägare. De anser att lodjuren förstör rådjursjakten.

Björn

Antal i Sverige: Cirka 3 200 (2 950-3 492)

Riksdagens mål: Minst 100 föryngringar per år eller 1 000 individer.

Finns i dag: Från norra Svealand och norrut. Tätast är stammarna i Jämtland, Norrbotten och Dalarna.

Huvudsaklig föda: Allätare som främst livnär sig på bär, växter och kött. Bären svarar för hälften av energiintaget. Äter även myror och kadaver, men slår själv även älg och ren.

Fram till mitten av 1800-talet fanns björnen spridd över hela den skandinaviska halvön, utom i sydligaste Sverige där den utrotades på 1700-talet. I slutet av 1800-talet fanns björnen bara kvar i fjällerna och övriga avlägsna delar av Norrbotten. 1927 blev björnen fridlyst i hela landet. I Norge utrotades stammen helt. Från sitt bottenläge på cirka 130 björnar år 1930 växte stammen sakta men säkert. I dag uppskattas den svenska björnstammen till cirka 3 000 individer. Generösare jaktkvoter har dämpat tillväxten men björnen sprider sig fortfarande åt både söder och öster. Sveriges björnar är uppdelade i två raser. De som finns i Dalarna och Härjedalen är nära släkt med björnar som finns i Spanien och Frankrike. De som finns i Jämtland och norrut är nära släkt med ryska björnar.

Sover bort vintern

På hösten går björnen i ide. Det sker vid lite olika tidpunkt i olika delar av landet. Längst upp i norr sker det i månadsskiftet september-oktober, längre söderut i oktober-november. Idet görs i ordning i en utgrävd myrstack, under en stor sten, i en bergskreva eller en grävd jordhåla. När det blivit vår, efter fem till sju månader, kommer björnen ut. Björnen äter och dricker ingenting under tiden i idet. Den lever på fettreserver som den byggt upp under hösten. En viktig orsak till att björnen sover bort vintern är bristen på mat eftersom den mest äter växter. Mitt i vintern föds björn-ungarna i idet. Oftast får björnhonan två till tre ungar. De lämnar mamman efter ett till två år. De blir könsmogna vid tre till fyra års ålder.

Inte farlig bara man är varlig

I takt med att björnarna ökat har det också blivit fler björnangrepp på människor. I Sverige har tre personer dödats av björn sedan förra sekel-skiftet. Angreppen har skett i samband med jakt eller när björnen störts i sin sömn i idet.

Försök utförda i Dalarna av Skandinaviska björnforskningsprojektet visar att åtta av tio björnar flyr när de kommer i kontakt med människor. Resten gömmer sig för att inte bli upptäckta. Totalt utfördes 280 försök på 46 olika björnar, varav 38 av dem gjordes på björnhona med ungar. Ingen björn uppträdde aggressivt. Det fanns heller ingen skillnad på beteende mellan hona med ungar och ensamma björnar.

Järv

Antal i Sverige: Cirka 700.

Riksdagens etappmål: 90 föryngringar per år.

Finns i dag: Utmed hela fjällkedjan med störst utbredning i Norrbotten. Sedan slutet av 1990-talet har järvungar även fötts i skogslandskapet i delar av Hälsingland, Medelpad, Ångermanland och Dalarna.

Huvudsaklig föda: Under sommaren små däggdjur, fåglar och växter. Är främst asätare. Vintertid är huvudfödan renar som den antigen dödat själv eller någon annan dödat. Det kan också vara renar som dött av naturliga orsaker, till exempel störtat utför fjällbranter.

Från slutet av 1700-talet finns uppgifter om begränsad förekomst av järv i Mälardalen. På 1800-talet fanns små bestånd i Närke, Värmland och Dalarna. Järven blev dock aldrig utrotad i Sverige. En gles stam fanns kvar i fjällkedjan. På 1960-talet var antalet järvar nere i cirka 100 djur innan arten fridlystes 1969 och utvecklingen vände. Sedan dess har de svenska järvarna sakta återhämtat sig något, och stammen uppskattades 2010 till cirka 700 djur. Anledningen till den långsamma återhämtningen är olaglig jakt, ofta med hjälp av snöskoter. Spår efter trebenta järvar hittas regelbundet. Det är ett tecken på att de fastnat i illegala saxar.

Felaktigt rykte

Järven rör sig över stora områden i vår fjällkedja och på senare år även i skogslandet. Ofta i ödslig och svårtillgänglig terräng. Järven lever helst ensam. Ryktet om järvens glupskhet kommer av att den ofta styckar kadaver och gömmer köttstycken i matförråd för kommande behov. Än i dag har järven ett felaktigt rykte om sig att vara ett ovanligt glupskt och blodtörstigt rovdjur. I själva verket är denna "den nordiska fjällvärldens hyena" främst en asätare. En halvdålig jägare som hos oss i stor utsträckning lever av renar och på kadaver från människans älgjakt.

Trots att järven aldrig bevisligen anfallit någon människa är dess mytologiskt hotfulla styrka en återkommande detalj i historiska beskrivningar av järven. Det finns inga som helst rapporter om att människor skulle ha anfallits och skadats av frilevande järvar. Bara något enstaka skenanfall har förekommit mot forskare som hanterat små ungar vid lyan.

Fördröjd implantation

I februari-mars föder järvhonan två till tre ungar i lyan. Hon parade sig under våren eller sommaren året innan, men först vid årsskiftet började ungarna utvecklas i honans mage. Det beror på att järven har fördröjd implantation, det vill säga ägget fäster inte i livmodersväggen direkt efter befruktningen. Ungarna stannar hos mamman hela våren och sommaren och finns oftast kvar i hennes hemområde fram till senhösten.

Kungsörn

Antal i Sverige: Cirka 500 häckande par.

Riksdagens mål: Minst 600 häckande par.

Finns i dag: I skogslandskapet från norra Värmland och norrut samt på Gotland och i Skåne.

Huvudsaklig föda: Hare, skogsfågel samt kadaver av olika slag. Kungsörnen tar även renkalvar.

Under 1800-talet och i början av 1900-talet pågick en omfattande förföljelse av kungsörn och arten var nära att utrotas från den svenska faunan. Arten fridlystes 1924 och beståndet har därefter sakta börjat återhämta sig i antal och återetablerade områden.

Kungsörnarnas parbildning är livslång. De häckar oftast i ostörda höglänta skogs- eller bergsområden. Bona byggs av ris och kan bli meterhöga. Med tiden kan de bli rejäla byggnadsverk som kräver mycket gamla och kraftiga tallar, eftersom bona kan väga upp mot ett ton. Det händer också att kungsörnen bygger sitt bo på en klippfylla eller i en toppbruten tät gran. Ofta har örnpåret flera alternativa bon som de skiftar mellan olika år.

Bara en unge överlever

Efter äggläggningen i mars-april ruvas vanligen två ägg i ungefär 44 dygn. Oftast överlever bara en unge. Den blir flygfärdig i mitten av juni. Sedan lever den tillsammans med föräldrarna till långt in på hösten. Efter cirka tre månader är ungen självständig. Många av de nordsvenska örnungarna flyttar söderut på vintern och återvänder norrut nästa vår.

Stora revir

Ett kungsörnsrevir är i normala fall en kvadratmil stort. Storleken på reviret beror bland annat på hur mycket mat som finns. När kungsörnen jagar, spanar den efter byten från trädkroppar eller flyger lågt över terrängen. Med sin skarpa blick uppfångar den rörelser i vegetationen. Den överraskar bytet och griper det med fötterna. Kungsörnen lämnar sällan Sverige över vintern, men de kan flytta söderut inom landet för att hitta bättre övervintringsområden.

Myt om att röva bort barn

Kungsörnen har, som många andra rovdjur, utsatts för åtskillig mytbildning. I berättelser från Norge, sägs inte bara barn utan även vuxna människor ha blivit bortrövade av kungsörnar. En kungsörn lyfter normalt endast byten som motsvarar halva den egna vikten eller mindre, vilket i bästa fall innebär att den kan flyga iväg med en hare.

Att leva tillsammans

Egentligen borde ett enda argument räcka för att motivera rovdjurens rätt till en plats i vår miljö, nämligen att de är en del av vår natur och en del i den biologiska mångfalden. Men när rovdjuren ska få plats i vår natur bidrar det ofta till konflikter. Konflikter med många dimensioner.

Hur många rovdjur ska få finnas, vilka intressen är viktigast? Många jägare ser rovdjuren som konkurrenter om viltet. Skogsbolagen vill ha rovdjur som tar viltet som förstör skogen. Och så finns ju de människor som ser rovdjuren som en positiv och självklar del i vår natur.

Rovdjur väcker känslor, där oro och rädsla försvårar samexistensen. Vilka faktorer som ligger bakom den upplevda rädslan för rovdjur har vi ganska lite kunskap om. Risken är mycket liten att bli anfallen, skadad eller dödad av ett rovdjur, det visar all erfarenhet och statistik. I en nyligt genomförd forskningsstudie studerades människors upplevda rädsla för björn och varg. Den visade att rädslan delvis var förknippad med vilken kunskap man hade om djuret men också vilken tillit man kände till ansvariga myndigheter.

Rovdjuren hamnar i skottlinjen mellan den klassiska konflikten stad och landsbygd. Men även i konflikten mellan allmänhet och beslutsfattare. En del människor som lever med rovdjuren nära upplever att de som tar besluten inte lyssnar på deras argument och att beslutfattarna dessutom bor långt från skog och rovdjur.

Djurskyddet Sverige anser:

- Att rovdjur inte ska betraktas som konkurrenter om vilda bytesdjur, utan istället får företräde vid bytesbrist eftersom de är helt beroende av födan för sin överlevnad.
- Att tuffare tag bör tas mot den illegala jakten på rovdjur.
- Att märkning av snöskotrars drivmattor ska vara obligatorisk för att öka möjligheten att fälla för jaktbrott.
- Att staten ska vara generös vad gäller ekonomisk kompensation av allmänna medel till tamdjursägare som drabbats av rovdjursangrepp. Detta förutsatt att djurägaren så långt som möjligt försökt förhindra rovdjursangrepp till exempel med hjälp av stängsel.
- Att licensjakt på varg ska stoppas
- Att jakt på lo med fälla bör förbjudas.
- Att informationen om de svenska rovdjuren bör förbättras i skolan.

Vilka är vi?

Djurskyddet Sverige arbetar för att alla djur ska ha det bra. Vi vill att alla djur ska ges möjlighet att utföra sina naturliga beteenden och att djurens livskvalitet ska förbättras. Vi vill att alla människor visar respekt och tar ansvar för alla djur.

Djurskyddet Sverige har drygt 14 000 medlemmar och är en av Sveriges största djurskyddsorganisationer. Vi är en rikstäckande organisation med ca 60 anslutna djurskyddsföreningar. Vi har arbetat i över 100 år för att hjälpa djuren.

Vi opinionsbildar och påverkar politiker för att förbättra djurskyddslagstiftningen. Vi finns representerade i olika arbetsgrupper och kommittéer samt är en remissinstans åt departement och myndigheter.

Internationellt arbetar vi genom Nordiska Djurskyddsrådet, Eurogroup for Animals och World society for Protection of Animals (WSPA).

Vårt arbete finansieras av medlemsavgifter, arv och gåvor. Djurskyddet Sverige har 90-konto, verksamheten kontrolleras därmed av Svensk Insamlingskontroll.

